

Tadeusz Pacholczyk

Słowo o Jubilacie

Studia Rossica Posnaniensia 38, 5-11

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SŁOWO O JUBILACIE

ABOUT THE JUBILARIAN

Profesor Władysław Woźniewicz urodził się 18 stycznia 1933 roku w Rajsku, w powiecie kaliskim. Jest absolwentem Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Leningradzkiego, gdzie w 1957 roku uzyskał magisterium w zakresie filologii rosyjskiej. Ponadto w 1961 roku ukończył studia prawnicze na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Po kilku latach pracy w Liceum Pedagogicznym i Studium Nauczycielskim w Kaliszu podjął w 1963 roku studia doktoranckie w Krakowie, uzyskując w 1967 roku stopień doktora w zakresie glottodydaktyki ruscystycznej. W latach 1967–1975 był zatrudniony jako adiunkt w Katedrze Filologii Rosyjskiej na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a następnie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie (obecnie Uniwersytet Rzeszowski). Od 1975 roku do przejścia na emeryturę w 2003 roku pracował kolejno na stanowisku adiunkta, docenta, profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego w Instytucie Filologii Rosyjskiej UAM w Poznaniu. Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 1977 roku na podstawie rozprawy *Z zagadnień typologii ćwiczeń w kształtowaniu umiejętności mówienia w języku rosyjskim. Studium teorii i praktyki*, zaś tytuł naukowy profesora został Mu przyznany w 1988 roku na podstawie posiadanego dorobku naukowego, w tym dwóch monografii: *Kierowanie procesem glottodydaktycznym* i *Metodyka lekcji języka rosyjskiego*. W 1994 roku otrzymał stanowisko profesora zwyczajnego.

Profesor Władysław Woźniewicz wielokrotnie przebywał na stażach naukowych i uczestniczył w sympozjach specjalistycznych (m.in.: w Instytucie Języka Rosyjskiego im. A. Puszkina w Moskwie, w Uniwersytecie Moskiewskim, w Uniwersytecie Petersburskim i w Uniwersytecie Karola w Pradze). Brał udział w wielu konferencjach krajowych i międzynarodowych oraz w kongresach pod egidą MAPRJAŁ (Międzynarodowa Asocjacja Priepodawatelej Russkogo Jazyka i Litieratury) jako referent, współprzewodniczący sekcji obrad, posiedzeń plenarnych m.in. w Warnie, Sofii, Płowdiw, Budapeszcie, Belgradzie, Bratysławie, Pradze, Halle, Berlinie, Regensburgu, Peczu, Moskwie, Petersburgu, Mińsku, Taszkencie, Erewaniu, Kownie i Wilnie.

Na dotychczasowy dorobek naukowy i dydaktyczny Profesora składają się: 4 monografie (jedna z nich to skrócona 75-stronicowa wersja rozpra-

wy doktorskiej pt. *Lingwistyczne i dydaktyczne problemy ustalania i stosowania konstrukcji syntaktycznych (modeli) w nauczaniu języka rosyjskiego*), artykuły opublikowane w kraju i za granicą, współautorstwo dwóch podręczników języka rosyjskiego wielokrotnie wydawanych przez WSiP, *Program praktycznej nauki języka rosyjskiego i metodyki nauczania języka rosyjskiego na studiach rusycystycznych* opublikowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 1987 roku oraz redakcja kilku tomów prac zbiorowych. Łącznie dorobek naukowy Profesora, oprócz monografii i opracowań dydaktycznych, obejmuje około 70 artykułów. Recenzentami wymienionych monografii byli znani językoznawcy – profesorowie A. Bartoszewicz, A. Heinz, A. Szulc i L. Zabrocki.

Zainteresowania naukowe Profesora w dziedzinie glottodydaktyki rozwijały się w kontekście osiągnięć i zmian teoretycznych w językoznawstwie, psychologii i pedagogice oraz przede wszystkim w kontekście teoretycznych i pragmatycznych zmian w samej glottodydaktyce w latach 60-90-tych ubiegłego wieku. Owe zmiany w językoznawstwie wyrażały się w wyeksponowaniu i reinterpretacji nominatywnej funkcji języka, która znalazła wyraz w koncepcie językowej kategoryzacji świata i w szczególności etnokulturowej kategoryzacji, tak istotnej w aspekcie opanowywania języka obcego, funkcji oddziaływania w relacjach międzyosobowych, tj. funkcji woluntatywnej, ekspresywnej, emotywniej, socjatywnej (fatycznej) i apelatywnej, niedocenianych w tradycyjnej glottodydaktyce i komunikowaniu pedagogicznym. Należy również podkreślić, że wielkie znaczenie dla formowania się nowoczesnej glottodydaktyki miały wywodzące się z językoznawstwa twierdzenia związane z pojęciami aktów mowy, kompetencji lingwistycznej i komunikacyjnej oraz twierdzenia psychologii i pedagogiki związane z przewartościowaniem tradycyjnego Herbartowskiego modelu dydaktyki na rzecz, ogólnie mówiąc, humanistycznej, antropocentrycznej orientacji, która znalazła wyraz w koncepcji autonomii ucznia, podmiotowości w relacjach „nauczyciel – uczący się”, w zróżnicowaniu działań komunikacyjno-dydaktycznych odpowiednio do właściwości osobowościowych uczących się, ich oczekiwań, kształtowanych postaw itp.

W zasygnalizowanych wymiarach kontekstu naukowego i w pewnym stopniu dominującego w minionym okresie aspektu ideologicznego kształtowała się sylwetka naukowa i działalność badawcza i dydaktyczna Profesora W. Woźniewicza. Można by w tej działalności wyróżnić trzy zasadnicze etapy oznaczające ewolucyjną zmianę naukowych paradygmatów wyznaczających kierunki badań.

Pierwszy etap wpisuje się w postępującą w latach 60-70-tych ubiegłego wieku ewolucję w glottodydaktyce, wyrażającą się w przewyżnianiu lingwocentrycznego podejścia do nauki języka obcego, w zmierzaniu ku *nowym horyzontom*, jak się wyraził W. Marton, nauczania języków obcych. Podej-

ście lingwocentryczne odzwierciedla znany i utrwalony w różnych metodach sposób opanowywania języka obcego, który w uproszczeniu można określić jako „nauczeniowy” (od wiedzy o regułach/normach językowych do stopniowego nabywania umiejętności mówienia i pisania zgodnego z tymi regułami/normami). Wyrazem tego podejścia jest praca Profesora *Lingwistyczne i dydaktyczne problemy ustalania i stosowania konstrukcji syntaktycznych (modeli) w nauczaniu języka rosyjskiego* (skrócona do 77 stron wersja rozprawy doktorskiej opublikowanej w 1971 r.) oraz seria artykułów i 2 rozdziały książki *Metodyka nauczania języka rosyjskiego* i podręczniki języka rosyjskiego.

Kompromisową propozycją, mającą na celu przewyższenie lingwocentryzmu i idącą w kierunku podejścia komunikacyjnego, jest obszerna monografia *Z zagadnień typologii ćwiczeń w kształtowaniu nawyków mówienia w języku rosyjskim. Studium teorii i praktyki*. Jak dowodzi w niej Autor, system ćwiczeń językowych, wykonywanie różnych form ćwiczeń w mówieniu powinno imitować, odzwierciedlać procesy generowania działań mownych opisanych w psycholingwistyce i psychologii mówienia, tj. stanowić pewną aproksymację rzeczywistego przebiegu werbalizacji treści psychicznych. Konsekwencją tak rozumianej roli ćwiczeń językowych jest teza, dowodząca, iż model od *kompetencji językowej do kompetencji komunikacyjnej* nie spełnia pokładanych oczekiwań. Alternatywą optymalizacji procesu glottodydaktycznego jest podejście komunikacyjne, polegające na sterowanym, wspomaganym przez nauczyciela, wykonywaniu ćwiczeń reprodukcyjnych, quasi-komunikacyjnych, imitujących naturalne akty komunikowania się z użyciem poznawanych jednostek języka, a następnie na wdrażaniu mniej lub bardziej autentycznych (twórczych) działań komunikowania się w określonych sferach odpowiadających celom nauczania. Przedstawiona w tej monografii kompromisowa alternatywna koncepcja została wysoko oceniona przez profesorów L. Zabrockiego i A. Szulca. Była również prezentowana w wygłaszanych referatach na konferencjach naukowych, wzbogacana i dodatkowo uzasadniana w publikowanych artykułach.

Drugi etap otwierają prace poświęcone metodologicznym i teoretycznym problemom kierowania procesem glottodydaktycznym, które charakteryzują się radykalnym odejściem od wciąż jeszcze uznawanego w latach 80-tych (co prawda w bardziej „miękkiej” wersji) paradygmatu lingwocentrycznego i ukierunkowaniem na humanistyczną, antropocentryczną orientację, uwzględniającą wiadome koncepty autonomii ucznia, wieloczynnikowego charakteru procesu edukacyjnego i socjo-kulturowych uwarunkowań relacji „nauczanie – uczenie się” oraz odmienne, pod wpływem nowych trendów w pedagogice, dydaktyce ogólnej i psychologii, pojmowanie statusu nauczyciela, relacji „nauczyciel – uczeń”. Reprezentują ten etap dwie książki – *Kierowanie procesem glottodydaktycznym* (PWN, 1987) i *Meto-*

dyka lekcji języka rosyjskiego (WSiP, 1987; wyd. 2 – 1991) oraz seria artykułów i wystąpień konferencyjnych w kraju i za granicą. Zawarta w wymienionych książkach problematyka była związana z pojawieniem się w glottodydaktyce w latach osiemdziesiątych XX wieku zjawisk kryzysowych, nie dających się pogodzić sprzeczności między dominującymi wówczas teoriami glottodydaktycznymi – audiolingwalizmem i kognitywizmem – oraz narastaniem tendencji ekletycznych. Konieczne było podjęcie próby przewartościowania i reinterpretacji twierdzeń i postulatów owych teorii, tradycyjnej wykładni zasad nauki języka obcego oraz uwzględnienia roli niezwykle ważnych czynników kulturowych, osobowościowych nauczyciela i uczących się i ich wzajemnych relacji.

Obydwie książki Profesora należą do pierwszych w kraju opisów i ewaluacji komunikacyjnej teorii nauki języka obcego. Ów opis Autor umieszcza w szerszym metodologicznym kontekście. Glottodydaktyka, według Profesora, posiada podobny status metodologiczny i teoretyczny jak inne, pokrewne dyscypliny empiryczne. Istnienie w jej obrębie teorii spełniających wymogi ogólnej metodologii nauk świadczy o jej naukowym statusie. System glottodydaktyczny i tworzące go obiekty oraz układy tych obiektów stanowią bazę empiryczną badań glottodydaktycznych. Każdej ze znaczących koncepcji czy teorii glottodydaktycznych właściwe jest odmienne pojmowanie istoty opanowywania języka i w konsekwencji odmienna zarówno metoda, jak i styl kierowania nauczaniem /uczeniem się języka. Postęp w glottodydaktyce wyrażał się w przewyciężaniu antynomii *podéjście „nauczeniowe”* (efekt jest rezultatem „nauczeniowych” oddziaływań idących z zewnątrz, od nauczyciela, stąd jego „silna” pozycja) – *podéjście humanistyczne* (efekt zależy głównie od mobilizacji wewnętrznych rezerw uczącego się, od adekwatnie kierowanego samouczenia się, stąd „słaba” pozycja nauczyciela w procesie glottodydaktycznym). Droga do opanowania języka prowadzi przez sterowane czynności komunikowania się uczniów. Na obecnym etapie rozwoju komunikacyjna teoria glottodydaktyczna tłumaczy najbardziej adekwatnie procesy opanowywania języka obcego i otwiera w konsekwencji nowe perspektywy poznawcze oraz drogi efektywizacji praktyki dydaktycznej.

Publikacje poświęcone typologii lekcji języka obcego, taksonomii celów nauczania i metodyce realizacji celów operacyjnych są efektem badań teoretycznych, polegającym na przełożeniu twierdzeń teoretycznych na język twierdzeń aplikatywnych i czynności kierowania procesem uczenia się języka. Najważniejsza z tych publikacji to książka *Metodyka lekcji języka rosyjskiego*. Książka ta, mimo iż egzemplikowana jest materiałem języka rosyjskiego, ma ogólnoglottodydaktyczny charakter. Na tle wieloczynnikowego charakteru efektywności uczenia się języka Autor przedstawia teoretyczne podstawy typologizacji lekcji języka obcego, szczegółowo opisuje proces

dury opanowywania poszczególnych umiejętności językowych w obrębie kolejnych typów lekcji. W opinii recenzentów książka ta uznana została za pozycję pionierską w polskiej glottodydaktyce. O zainteresowaniu i poczytności tej książki świadczy drugie jej wydanie w 1991 roku.

Etap trzeci aktywności naukowej Profesora obejmuje koniec lat 90-tych i okres po przejściu na emeryturę w 2003 roku i jest zdominowany przez problematykę związaną z komunikacją międzyosobową i międzykulturową, głównie w wymiarze glottodydaktycznym i pedagogicznym. Problematyka ta znalazła wyraz w około 30 artykułach, opublikowanych w pracach zbiorowych i czasopismach naukowych w kraju i za granicą. Niemal wszystkie artykuły składają się na monograficzny cykl, liczący około 180 stron. Jest to monograficzny cykl w tym sensie, że niemal wszystkie artykuły dotyczą szczegółowych zagadnień nabywania kompetencji komunikowania międzykulturowego, międzyosobowego w grupie językowej uczniów, studentów oraz nabywania wiedzy i umiejętności komunikowania się pedagogicznego, w szczególności uwarunkowań jego efektywności oraz kontekstualnych, osobowościowych, socjokulturowych przyczyn niepowodzeń i destrukcyjnych relacji międzyosobowych, przejawiających się w procesie dydaktycznym i, w szczególności, glottodydaktycznym.

Wieloletnią pracę Profesora Władysława Woźniewicza wypełniła nie tylko działalność naukowa, ale i dydaktyczno-organizacyjna. Prowadził On wykłady kursowe i monograficzne, konserwatoria i seminaria magisterskie z zakresu glottodydaktyki, kulturoznawstwa rosyjskiego, komunikacji międzykulturowej czy też komunikowania pedagogicznego w procesie glottodydaktycznym. Wykształcił około 450 magistrów, wypromował 7 doktorów, sporządził 20 recenzji prac doktorskich, 15 recenzji prac habilitacyjnych i monografii profesorskich, wiele recenzji wydawniczych. Dane te (promocje i recenzje) dotyczą wielu ośrodków uniwersyteckich w Polsce, w tym między innymi: Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego, czy też Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W latach 1977–2003 kierował Zakładem Pragmatyki Komunikacyjnej Języków Obcych w Instytucie Filologii Rosyjskiej UAM, od 1978 do 1987 roku pełnił funkcję zastępcy dyrektora IFRos., natomiast w okresie 1987–1991 był dyrektorem tego instytutu. Po przejściu na emeryturę, od września 2003 do października 2010 roku, pracował na stanowisku profesora zwyczajnego w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, natomiast od października 2010 roku jest zatrudniony w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu.

W poznańskim okresie Jego działalności rusycystyka wzmocniła swoją pozycję nie tylko w lokalnym środowisku naukowym, lecz również

w kraju i poza jego granicami. Z inspiracji Profesora W. Woźniewicza zorganizowano nowatorskie prace badawcze i dydaktyczne, a przede wszystkim powołano oryginalną specjalność bifurkacyjną – filologię rosyjsko-angielską, co do dziś jest ewenementem w kształceniu uniwersyteckim. Na przełomie lat 80-90-tych ubiegłego stulecia Profesor był jednym z inicjatorów i organizatorów cyklicznych międzynarodowych konferencji naukowych „Jewropiejskaja rusistika i sowriemiennost’”, z powodzeniem kontynuowanych przez Instytut Filologii Rosyjskiej UAM do chwili obecnej.

W trakcie wieloletniej działalności naukowo-dydaktycznej Profesor aktywnie uczestniczył w pracach licznych komisji wydziałowych i senackich. W latach 1986-1989 wchodził w skład Zespołu Dydaktyczno-Naukowego Filologii Obcych w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a następnie przez kilka lat był ekspertem Uniwersyteckiej i Państwowej Komisji Akredytacyjnej. Był redaktorem działu glottodydaktyki w periodyku naukowym „Studia Rossica Posnaniensia”. Aktualnie zasiada w komitetach redakcyjnych czasopism „Przegląd Rusycystyczny”, „Glottodidactica” i „Slavica Stetinensia”. Jest członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Językoznawczego i Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego.

Za swoją działalność Profesor był wielokrotnie wyróżniany i nagradzany. Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem im. A.S. Puszkina nadanym przez władze MAPRJAŁ (organizacji o zasięgu światowym, działającej w ramach UNESCO), Medalem Universitas Carolina Pragensis MCCCXLVIII, Medalem im. Prof. L. Zabrockiego, nadanym przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego. Otrzymał też liczne nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Trzeba podkreślić, że w opinii wybitnych specjalistów, zarówno polskich jak i zagranicznych, wieloaspektowe, nowatorskie eksploracje naukowe stawiają Profesora W. Woźniewicza w gronie niekwestionowanych autorytetów w zakresie glottodydaktyki.

Zarysowana powyżej droga życiowa Profesora jest nacechowana aktywną działalnością naukową, dydaktyczną, organizacyjną oraz społeczną. Jest to droga cieszącego się uznaniem uczonego, wychowawcy i promotora młodych kadr naukowych, popularyzatora wiedzy, a przede wszystkim wyróżniającego się Człowieka.

Jest więc okazja, by życzyć Jubilatowi dobrego zdrowia („obłożnego” zdrowia, jak ktoś powiedział), dalszego szczęścia rodzinnego i wielu kolejnych lat pracy naukowej i jej owoców w postaci nowych monografii oraz innych publikacji.

*

W osiemdziesiątą rocznicę urodzin Profesora oraz w pięćdziesiątym szóstym roku jego działalności zawodowej swoje studia i rozprawy naukowe poświęciło Jubilatowi 23 autorów reprezentujących różne ośrodki akademickie Polski i Czech. Część tekstów jest autorstwa Jego uczniów, w których starał się wzbudzać pasję naukową oraz zasady tolerancji; druga zaś to teksty znakomitych kolegów i przyjaciół Profesora.

Niniejszy tom „*Studia Rossica Posnaniensia*” stanowi wyraz uznania dla dorobku naukowego Profesora Władysława Woźniewicza.

Ad multos annos!

Tadeusz Pacholczyk